SERIJAL UDOVICE POZNATIH SRPSKIH PISACA (3)

UNUTRAŠNJA STRANA PAVIĆA

O TOME KAKO JU JE BIVŠI MUŽ PREDAO U RUKE MILORADU, O BORBI ZA LJUBAV UPRKOS RAZLICI OD 31 GODINE, O STO DANA NEPREKIDNOG SEKSA, O GLASINAMA DA GA JE PRED SMRT IZBACILA IZ STANA, O PRIJATELJIMA I NEPRIJATELJIMA, SAMOUBISTVU NJEGOVE ĆERKE I O TOME KAKO I PET GODINA NAKON SMRTI SLAVNOG PISCA KOMUNICIRA S NJIM PRIČA PAVIĆEVA UDOVICA I KNJIŽEVNICA JASMINA MIHAJLOVIĆ

PIŠE **ALEKSANDAR ĐURIČIĆ**

@DzamiVarka

Živeli su život sa pet zvezdica

Stan u kojem su preživeli svakojake trenutke sada je legat, gde njegova supruga Jasmina Mihajlović, povremeno navlačeći bele masonske rukavice, turistima i čitaocima pokazuje intimne detalje iz života slavnog pisca. Upravo pregovara s holivudskim producentima o snimanju filma „Hazarski rečnik", razapeta je između svetskih kongresa i univerziteta na kojima drži predavanja o čoveku s kojim je bila u braku 17 godina. A sećanja su vrlo sveža.

„Bio je to 27. maj 1986. godine kad sam ušla kod njega u kabinet na Filozofskom fakultetu. Tema mog diplomskog rada bile su njegove priče. Trebala mi je bibliografska grada, a pošto je nije bilo o savremenim autorima, bila sam primorana da se konsultujem sa samim piscem. Trebalo mi je dva meseca da se usudim da mu telefoniram. Imala sam tri broja nekih Milorada Pavića u Beogradu. Nisam znala ni gde živi. I jednog dana sam se usudila da pozovem. Imala sam napisan tekst: 'Dobar dan, ja sam ta i ta, radim diplomski rad i želela bih...', a onda me je duboki muški glas, koji me je već tada milovao, pitao: 'A zašto to radite?' Sve sam očekivala osim toga. Rekla sam nešto nemušto, 'zato što volim tu prozu'. Zakazao mi je za sutradan u podne, u njegovom kabinetu. Tako je počelo. Poznanstvo."

BEKSTVO U LJUBAV

„TO JE POSLE PRERASLO u saradnju, u međuvremenu sam dobila dete, radila na raznim mestima, školama, u Institutu za književnost, ali sam bila opsednuta Pavićem, njegovim pričama i bili smo u kontaktu. Ipak, postojala je velika distanca, nisam mogla da pretpostavim da među nama može išta da se desi. To je trajalo pet godina, sve do 1991. godine. Tada sam radila u jednoj nevladinoj organizaciji koja je imala zadatak da lobira da Milorad Pavić dobije Nobelovu nagradu za književnost. Išli smo na razne književne večeri, pa je tako bila jedna i u mom Nišu, u Narodnom pozorištu. Bili smo gosti hotela, svako je imao svoju sobu, ali postalo je jasno da naš odnos ne može više da bude bez dodira i tada smo se dodirnuli. Znali smo da ne možemo da budemo ljubavnici. Nije to bilo pošteno ni prema nama ni prema našim porodicama, a i znali smo da je tako jaku vezu nemoguće održavati kao tajnu. Te noći u Nišu shvatili smo, posle pet godina, da više te ne možemo da krijemo sami od sebe. Sve je bilo na distanci mnogo godina, a onda je buknulo. On me je zaprosio, ali nisam mogla da izađem iz braka jer sam imala malo dete, od četiri godine. A on je već imao odraslu decu: ćerku od 27 i sina od 31. Osim toga, ja sam imala dobar brak i rekla sam Miloradu: 'Ja to ne mogu.' Tokom tih meseci, od decembra 1991. do aprila 1992, bilo je jasno da ipak moram da se otknem od svog bivšeg života. Onda je on pozvao moju mamu, otišli smo na večeru i tada me je zaprosio. Moj razvod je trajao vrlo kratko, a njegov četiri godine. Branka Pavić nije bila rada da se to ikakvim dogovorom reši. Sada nema svedoka da mi to potvrde, ali mislim da je taj brak i bez mene bio gotov. Njegova supruga, istoričarka umetnosti, teško je to podnela. A Milorad je njoj sve ostavio. On ju je obezbedio, ne samo decu nego i širu porodicu. Uvek je brinuo da svi budu zadovoljni. Putujući s njim, imala sam spisak lekova i svih potrepština, od praškova do parfema, kome šta treba da se kupi."

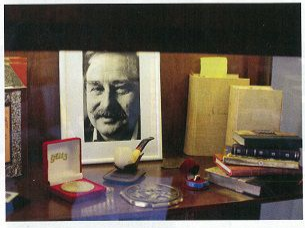

Govorio je da mu je za život dovoljna samo jedna sveščica, ali je ipak voleo luksuz. Bila je to strast ka lepom. Nije bio snobizam

Pavićev sto iz XVIII veka bio je sporan u ostavinskoj raspravi. Dodeljen je prvoj supruzi, ali je na kraju završio u legatu

BRANKA MONOČIĆ

Koliko prava ljubav može biti gorka i kad je prava, prisećа se Jasmina dok u rukama vrti svoju poslednju knjigu posvećenu mužu „Na obali Hazarskog mora".

„On je izašao iz braka i poneo je samo rukopise, pisaću mašinu i neka lična dokumenta. Iznajmili smo stan u tadašnjoj Ulici Georgija Dimitrova, tačno preko puta Tašmajdanskog parka, gde je sada Pavićev spomenik. Nismo imali ništa, kupili smo nešo, plastični sto, stolice... Užasno smo se osećali tada. Sve je to bilo toliko teško i toliko prevratnički, na toliko nivoa prevratnički da ne želim da se sećam. Mi nismo znali da ti ćemo umeti da živimo zajedno, jer jedno je ljubav i literatura, a drugo je stvarni život. Mislila sam da neću izdržati taj život s Pavićem jer je on posvećen poslu. Imao je vojnički način života kad je rad bio u pitanju. Sećam se, 1992. umro je Borislav Pekić i Milorad je došao kući s nekog sastanka. Bio je pijan i plakao je. Ja sam bila zaprepašćena, vidim moj bog plače, a i prvi put ga vidim pijanog, a on kaže: 'Umro je Pekić, a trebalo je da umrem ja'. Ni danas mi nije jasno zašto je to rekao, osim što znam da je mnogo voleo Pekića. Ma sve je to bilo divno i strašno.

Venčali smo tek 1996, kad je završena bračorazvodna parnica. Žalili smo se Kaporovima kako nikako da se okonča taj proces. Onda je Moma rekao: 'Slušaj, Mišo, obuci odelo, stavi kravatu, napravi sendvič, sedi na klupu i nemoj da izlaziš iz suda dok ne dobiješ papir.' Milorad je bio zbunjen: 'Sve je to u redu, ali ja ne jedem sendviče.' Ipak, sutradan se obukao, ja sam mu spremila sendvič, otišao je u sud i dobio papir. Već sledeće nedelje smo se venčali u ovoj sobi, gde sada sedimo. Jedino nisam znala da li treba moj sin da prisustvuje, imao je osam godina. Ipak nije. Želeli smo da se venčamo i u crkvi, ali ona ne tolerše toliku raziku u godinama, a nas je delila 31 godina.

Moj bivši muž Zoran Mihajlović u stvari je kriv za sve. Kupio mi je za jednu Novu godinu 'Hazarski rečnik'. Dugo nismo mogli da je kupimo, bila nam je skupa. Imam i sad ovde tu knjigu s njegovom posvetom, kojoj je i Milorad dodao svoju posvetu. Moj muž je bio posmatrač te ljubavi, tako da nije bilo veliko iznenađenje kad sam rekla da se to desilo. Imala sam sreću da su mi oba muža bila gospoda. Oni su se zbližili 1999, kad je bilo bombardovanje. Bila sam razapeta kako da pomirim oca deteta, muža, dete i majku, u čije atomsko sklonište smo odlazili. Moj sin je pripao ocu, tako smo dogovorili, jer ako se stara o sinu, ne može da bude mobilisan. Posle nekoliko noći u skloništu Pavić je rekao: 'Ja ovde neću da umrem, najbolje i da dete i Zoran predu kod nas.' Tako smo svi zajedno živeli ovde nekoliko meseci. Posle su obojica dolazili na sve porodične svetkovine. Ali u mojoj široj porodici nisu tolerisali to što sam se razvela. Nije me mnogo doticalo to što su me stavili na stub srama jer sam bila toliko zaljubljena, u stvari, mi smo bili toliko opsednuti svih tih godina koje smo proveli zajedno, to je bilo totalno zavođenje, mi smo se neprestano takmičili i zavodili. Meni je Milorad bio dovoljan na svim ravnima. Ništa mi nije falilo, apsolutno ništa. S njim je bilo veoma zabavno i ta njegova duhovitost, to zasmejavanje, samoironija, to me čak spaslo. Ja se smejem i kad idem na grob, zamišljam ga kako priča: 'A evo mi je Olja, gde si, Olja, šta će nam sad ovaj Slobodan Jovanović, ali dobro, neka ga...' I kako govori za spomenik: 'Evo, opet su me ove ptice uneredile, jesam li govorio da bista uvek mora da ima šešir.'"

BILI SMO GOSTI HOTELA, SVAKO JE IMAO SVOJU SOBU, ALI POSTALO JE JASNO DA NAŠ ODNOS NE MOŽE VIŠE DA BUDE BEZ DODIRA. I TADA SMO SE DODIRNULI

OD SVINJE DO OSTRIGA

JEDAN OD NAJPREVOĐENIJIH srpskih pisaca rođen je 1929. godine u Beogradu. Imao je veselo detinjstvo, okružen velikim brojem životinja i sa dosta fiskulture, koju je mrzeo. Njegov otac je prvi u Srbiji napisao pravila za košarku. Majka je bila profesor filozofije, a otac profesor slikarstva, ali su bili i profesori fizičkog. Imali su u kući vratilo i njegova mama je do same smrti u 93. godini visila na njemu. Milorad je govorio da ne može da oprosti ocu što stalno počinje neke kuće koje ne završava i što ga tera na fiskulturu, a njemu otac nije oprostio što je pisac, stideo se tog neozbiljnog sinovljevog zanimanja. Dok mi Jasmina pokazuje vratilo koje je kod njih imalo više ukrasnu ulogu, konstatujemo kako im je posiv pisca ipak doneo buran život.

„Mnogo smo putovali, mnogo ljudi sretali i mnogo me je podržavao da pišem. A vrlo je teška bila odluka da pored jednog svetski slavnog pisca i ja pišem beletristiku. Često sam bila vrlo usamljena jer je Milorad dosta vremena provodio sa svojim junakinjama, a one su bile raskošne. Bila sam ljubomorna na njih. I kad je pisao 'Drugo telo', koje je meni posvećeno, opet sam bila ljubomorna. Kaže: 'Sad si ti glavna junakinja i opet si ljubomorna. Ženama nikad nije dosta ljubavi.' Nikad me nije kritikovao, i to mi je bilo jako žao, bio je mnogo zaljubljen u mene i njemu se sviđalo sve što napišem. U tome nisam imala nikakve pomoći od njega. Eventualno bi našao da fali zarez ili da je ispalo neko slovo, i to bi bilo sve. A ja sam bila nemilosrdna prema njemu. Imao je gvozdenu disciplinu kad je pisanje u pitanju. On je uvek spavao po podne, bar malo, i govorio je da je uspeo da uradi toliko mnogo jer je od jednog dana pravio dva. Pisao je tokom celog dana, a pred završetak svakog romana izgledao je kao čovek koji je spreman za Hitnu pomoć. Nekoliko puta smo i zvali Hitnu, a oni kažu: 'A Pavić opet završava roman, stižemo.' Mada je pričao da je to ništa prema onome kad je završio 'Hazarski rečnik', bukvalno je tri godine bio bolestan. Tada je dobio dijabetes. Osim toga, bio je ozbiljan srčani bolesnik. Pisao je teško i kad posle godinu dana kaže: 'Evo, završio sam', to je značilo da će bar još godinu dana raditi na knjizi. Svaku svoju rečenicu je proveravao kako zvuči kad se pročita. On nikad nigde nije kasnio i kad njega nije bilo boemštine. Nije bilo opuštanja, pogotovo što je bio profesor univerziteta i naučnik. Tu je bilo pomešano nekoliko profesija koje ne dozvoljavaju nonšalanciju. A kad ga vidim s tom ozbiljnom facom, negodujem: 'E, sad nisi pisac, nego profesor, a ja sam zaljubljena u pisca. Ponašaš se kao da si neki inženjer.' Njegov najveći porok je bila hala, čak je jednom imao i trovanje duvanom na nekoj književnoj turi u Nemačkoj. Voleo je da popije i da jede, onako gurmanski. Nije kuvao, čak su i ti recepti u njegovim knjigama proizvod mašte jer su neke žene pokušavale da spremaju po njima, ali to nije bilo uspešno. Kapor je jednom rekao: 'Bre, Mišo, svi misle da ti jedeš samo šatobrijan. Ko bi rekao da vi jedete i pasulj s kukom prepečenim na ringli.' Obožavao je brizle, sve što je holesterol, u stvari raspon njegove hrane kretao se od prasećе glave sve do ostriga. U poslednje vreme, gotovo posle svake književne večeri, završavali smo u bolnici. Znala sam unapred, dok sedimo na večeri, gledam na sat i mislim: 'Dobro, za tri sata smo u bolnici.' Imao je užasne aritmije, mnogo operacija, baš je bio lošeg zdravlja iako to nije izgledalo tako jer je imao veliki životni elan. Garderoba mu je bila važna, želeo da bude obučen barokno. Barok mu je, inače, bio veoma važan, i ako sam, recimo, uveče mnogo tužna, onda bi mi on držao predavanje o nameštaju u baroku, tačno 45 minuta je trajao čas. Da je mogao, izgledao bi kao Dositej Obradović. Iako je govorio da mu kuća nije potrebna, samo jedna sveštica, voleo je luksuz. Zato nas nisu mnogo voleli ovde jer smo držali do toga šta pijemo, jedemo, kako se oblačimo, držali smo do tog nekog gospodstva. Imao je veliku strast prema lepoti. Nije to bio snobizam. Mnogo je voleo da me oblači, a to što je on birao meni se sviđalo. Mnogo mu hvala na tome, jedan je od retkih muškaraca koji je imao taj dar. Sećam se, odemo u neki butik u Parizu, on sedne i traži šta će da mi obuku, a ja kao neka manekenka izlazim i šetam, a on uživa. Skoro sam našla neku bundu koju mi je kupio, to je kao iz 'Evgenija Onjegina', preteška, ne može da se nosi. On je najiskrenije uživao u ženama. Stalno je govorio da je za pisca važno da ima i muški i ženski princip, i da je 'Ilijadu' napisao muškarac, a 'Odiseju' žena. Obožavali smo muzeje i kad bismo završili sve poslove, išli smo po galerijama, voleli smo tu 'energiju slike', to nas je odmaralo."

ŽELELI SMO DA SE VENČAMO I U CRKVI, ALI ONA NE TOLERIŠE TOLIKU RAZLIKU U GODINAMA, A NAS JE DELILA 31 GODINA

Jasmina u njihovom domu sada otkriva čitaocima detalje koji su bili važni za njegovu literaturu. Prvi put je uzela u ruke i Pavićevu lulu, što mu je bio najveći fetiš

ERGEJA DOKIĆ PRIVATNA ARHIVA

(NE)PRIJATELJSTVA

DOK NAM SIPA Pavićevo omiljeno piće - konjak i nazdravljamo njegovim čašama, Jasmina priča o slaganjima i neslaganjima koja su njihov brak na momente činila filmskim.

„Ja sam bila ta koja je odlučivala kad će da se zaključa kasa. A kad je bilo poziva za novine, to je bio božanstveno. Jednom su ga zvali iz ruskog Plejboja i ponudili da napiše 4.000 karaktera za hiljadu evra. Ja sam se silno obradovala, a on kaže: 'Ma, ne mogu da se zamlačujem.' Kažem: 'Evo ja ću umesto tebe, samo da zaradimo pare', ali nije hteo da me pusti. On je bio ili štedljiv, ili rasipnik, nikad nešto između. A i ja sam slična. Nije mi bilo jasno zašto u Parizu štedimo na taksiju, a na večeru potrošimo basnoslovno. Želela sam da do te večere stignem taksijem, a ne metroom, ali on je imao te neke blokade. Devedesetih smo bili štedljiviji, mislili smo na porodice, mnogo je išlo novca na lečenje njegove ćerke Jelene, ravno vrednosti Nobelove nagrade, milion dolara. Ta njena teška depresija je podrazumevala da ne može da vodi računa o novcu, može i da ga gubi i da ga baca, tad smo se zabrinuli i malo okrenuli list. Naravno da je teško ocu da bilo šta uskrati detetu. Ja se deset godina nisam mešala u te odnose. Tek posle dvehiljadite smo sebi dali malo oduška. Bilo mi je dojadilo da idemo samo na književne večeri i ono što je bio posao, pa smo imali i neka putovanja samo za nas."

Njegov život bio je slikan burnim prijateljstvima i prikrivenim neprijateljstvima.

„Družili smo se sa Šobajićima i u Beogradu i Parizu, Kaporovima, Verom i Vladom Bajac, koji su bili naše komšije, mnogo savremenika nam je prošlo kroz kuću. Ali posle njegove smrti ni sa jednim od naših prijatelja nisam više u kontaktu. To mi je baš bilo šokantno. Dolazio nam je Selenić, mnogo ga je Milorad voleo, družili smo se sa Čirilovim, Marom i Bogoljubom Karićem, Momirovićima... Milorad je voleo bračne parove koji su preduzetnici, industrijalci, ljude koji imaju porodični biznis, zato je prešao u izdavačku kuću 'Dereta'. Družio se s Desankom Maksimović i bio je mnogo srećan kad je jednom došla na neku kamernu pozorišnu predstavu. U mladosti se družio s Mijom Pavlovićem i Vaskom Popom, znali su da se napiju i onda se potuku zbog neke pesme. Oni su ga uputili u svet alkohola. Dosta smo razgovarali sa Antonijem Isakovićem, koji je uvek pričao o knjigama. Stalno su oko nas bili

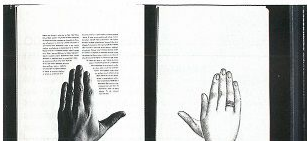

ALEKSANDRA JOVANOVIĆ, PRIVATNA ARHIVA

I posle Pavićeve smrti njegova izdanja osvajaju svet. „Hazarski rečnik" je prvi put štampan u Albaniji, a trenutno se pregovora sa holivudskim producentima oko snimanja filma

parovi koji su uživali u svom braku. U Parizu smo se družili sa Alenom Boskeom i njegovom ženom. Milorad je znao da kaže: 'Divno ćemo se provesti kod njih, ali jedino nećemo dobro jesti jer je ona Engleskinja.' Nije kontaktirao s Danilom Kišom iako su jedno vreme bili u Francuskoj u istom periodu, ali tu je bila neka surevnjivost. Nisu komunicirali. Očito da je kod dva najprevodenija pisca morala da proradi sujeta. Olja Ivanjicki mu je bila dugogodišnja prijateljica. Nevedesetih smo se sreli na nekoj izložbi, nije htela ni da me pogleda, samo je Miši rekla: 'Kako si mogao da ostaviš onakvu ženu? Jesi je obezbedio materijalno?' On je rekao 'naravno', na šta je ona nastavila: 'Ne znam, svaša se priča po Beogradu, samo da znaš.' A ja uplašena, spustila glavu, gledam samo u pod. Stvari su se preokrenule tako da je Olja posle bila na svakoj mojoj promociji knjige, a jednom mi je poklonila i tašnu od majmunske kože i vremenom mi je postala veoma bliska. Sad kad idem na grobље, pošto ona leži pored Milorada, uvek prođem s pozdravom: 'Zdravo, Olja, zdravo, Milorade.' I drago mi je što su sad zajedno, jer to su ljudi koji su imali hrabrosti da na Balkanu budu slobodni.

Imao je običaj da počne za večerom: 'Je l' se sećate kad su ruske trupe ušle u Beograd...', a onda mu Nebojša Pajkić kaže: 'Mišo, jesi svestan da si ti metuzalem, mi smo u odnosu na tebe deca, ne sećamo se', a on kaže: 'Shvatam da neki misle i da sam već odavno mrtav, ali ja se sećam i šta mi možete.' Onda je znao da kaže kako sad svaki balavac ima 50 godina."

NEZAUSTAVLJIVI LIBIDO

„MILORAD I JA SMO imali svoj fazon. Oboževali smo aerodrome i hotele, ali ponekad smo hteli da se odmorimo od toga, pa smo jednom odlučili da prevarimo Novu godinu. Otišli smo na putovanje na Novi Beograd, u 'Interkontinental', iznajmili apartman u kojem smo živeli u nekoliko navrata dok su nam renovirali stan. Odemo tako 30. decembra do 2. januara i jedini uslov je bio da se ne prelazi most ka starom gradu. Bilo je to putovanje bez pasoša. Ne silazimo na doček, nego naručimo večeru u sobi i uživamo. To smo posle često ponavljali, pa svakog 1. januara dođe Olja Ivanjicki sa svojom asistentkinjom Suzanom da pijemo kafu i šampanjac u pustom hotelu i razmenjujemo poklone. To je bio naš ritual. Inače, Milorad nije bio mistik u privatnom životu, a ja sam volela to da forsiram, sve te seanse iz knjiga, kristale, šta god je trebalo, a on kaže: 'Ma, to je samo za književnost.' Onda se kao naljutim: 'Dobro, reci mi, jesi li ti Milorad Pavić? Kakav je to sad opet inženjerski pristup životu.'

Prvih 10 godina sam se tresla od njegovog autoriteta, nisam bila baš opuštena. To je bila ljubav pomešana sa strahom. On je za mene bio bog, ali kad je bog počeo da stari i kad sam shvatila da moram da staram o njemu, nastala je konfuzija u mojoj glavi. Prihvatila sam stvarnost da moram da se brinem o bogu da bi on funkcionisao. Ali to je samo moje viđenje, drugi kažu da nisam bila nimalo mekana, a on je i voleo nekog ko nije mek.

Erotska snaga Milorada Pavića je bila stravična. Često je govorio: 'Da nisam pisac, bio bih Kazanova.' Mislim da ta velika umetnost ima veze s libidom. On je stvarno bio dobar ljubavnik. Kod njega nije slabila erotska energija jer pише, naprotiv, ona je jačala. I s tim nemaju veze ni godine ni bolest. Meni stvarno nikad nije bio potreban drugi ljubavnik, niti da pogledam drugog muškarca. On je zadovoljavao sav moj svemir. Svi su govorili da je 31 godina velika razlika, pa sam se i ja nekad pitala kako će to funkcionisati, ali to nije bila prepreka, naprotiv. Non-stop smo vodili ljubav, na svim mogućim mestima, livadama, šumama, kolima, gde god bismo se našli, još ako je negde bilo zabranjeno, utoliko nam je bilo draže. Stan nam je postao dosadno mesto za takve stvari. Dešavalo se da sto dana u kontinuitetu imamo seks svakog dana. I dok je ležao na samrti u Urgentnom centru, u odelenju za infarkte, mažem mu neku švajcarski kremu za lice i sve vreme razmišljam kako da poslednji put vodimo ljubav. A znam da je nemoguće jer je priključen na aparate i okolo je 20 bolesnika, ali ne prestajem da mislim na to, samo nisam znala kako to da izvedem. Bio mi je i tada seksi, a znala sam da i on o tome razmišlja, ali mi ipak dikting šta treba da uradim posle njegove smrti. Ali vrlo malo pre toga smo vodili ljubav. Kad se spoji erotika sa stvaralaštvom, to onda ima moć koja stvarno doseže do svemira. I vrlo često tokom seksualnog odnosa, kad ja padnem na njegovu glavu i čelo, osećala sam da smo jedno biće. To je nešto najmoćnije na planeti Zemlji. Znam da se o ovome obično ne govori, ali to je suštinska stvar. Kad sam prvi put posle infarkta došla kod njega, on mi je bio seksi u onoj crnoj majici. Vodio je računa i na samrti kako će izgledati. Dva puta sam bila trudna s Miloradom. Oba puta je plod uginuo, ali oboje nismo želeli više dece, hteli smo da knjige budu naša deca. Naša veza je do poslednjeg momenta bila obojena tim erotskim nabojem. Čak i kad smo bili u strašnim bračnim svađama, kad bismo prošli jedno pored drugog, onda je to bila strašna hemija."

TEŠKA VREMENA

PAVIĆ JE OD 1991. bio član Srpske akademije nauka i umetnosti i Krunskog saveta. Nikad nije bio član neke političke partije i nekako se toga klonio.

Milorad je bio amater za politiku, a njegova književnost na neki način neideološka. Oboževao je umetnost i mrzeo je kad je književnost sluškinja ideologije, bilo koje. On je u dosta nesrećnom trenutku doživeo svetsku slavu jer sa ga na tim gostovanjima po svetu više pitali za Miloševića nego za knjige. „Nije hteo da emigrira iako nam je nuđeno da se preselimo u Pariz. Imali smo i decu ovde, a on je smatrao da je 'disidentstvo jeftina književna prodaja ukoliko niste Rus'. Kritika mu je dosta značila jer je on bio i profesor književnosti. Posmatrao je kako se kritičari razvijaju, zanimalo ga je to u pedagoškom smislu. A najteže

mu je bilo kad ga je Jasmina Ahmetagić secirala u knjizi 'Unutrašnja strana postmodernizma: Pavić'. Neverovatno ga je mnogo to što je isticala taj neki bezobrazni religijski kontekst, u kojem je sudila da nije dobar pravoslavac. Sedeli smo, gledali televiziju i neki časopis je na naslovnoj strani, reklamirajući tu knjigu, doneo naslov 'Treba li spaliti Pavića'. Tada je protiv njega počela i kampanja, koju je svojski podržala Olja Bečković dovodeći u dve emisije zaredom Teofila Pančića i Jasminu Ahmetagić, koji su Pavića okarakterisali kao trivijalnog pisca i lošeg čoveka. A te večeri dok ga je Ahmetagička javno ponižavala, Matija Bečković je s nekom psihijatricom i još nekim ljudima u Klubu književnika slavio književnu smrt Milorada Pavića. To ga je baš pogodilo, onako do bolesti. Tada je doživeo moždani udar. Nije on imao lluziju da je nedodirljiv, ali to je nekako doživeo i kao urušavanje svih kriterijuma i gubljenje vrednosnog sistema."

NON-STOP SMO VODILI LJUBAV, NA SVIM MOGUĆIM MESTIMA, LIVADAMA, ŠUMAMA, KOLIMA, JOŠ AKO JE NEGDE BILO ZABRANJENO, UTOLIKO NAM JE BILO DRAŽE

Pavić je znao da kaže: „Porodica je nešto što nijedan umetnik ne treba da ima jer će je oštetiti svojim radom", a Jasmina objašnjavaa: „To je do poslednjeg trenutka govorio i da je to bila njegova greška jer je svaki veliki umetnik opsednut svojom umetnošću i da umetnik mora da bude monah. I gospođa mi je ma je krivo što je i mene odvojio od deteta, a ja sam u jednom momentu rekla njegovoj ćerci: 'Kažite svom ocu nekad da nije loš otac. Izgovorite tu rečenicu.' Ona me je začuđeno gledala: 'Ne znam otkud njemu ta ideja da je loš otac.' A on je brinuo o svojoj porodici, izdržavao ih kao profesor univerziteta i jedno vreme se stideo što piše jer mu to kao oduzima vreme umesto da zaradže pare."

Posebno teško poglavlje u piščevom životu bio je gubitak ćerke.

„Sa Jelenom sam bila i prijateljica, išli smo na kafu, ali bila je bolesna, imala je neku užasnu depresiju. Posle njene udaje i rođenja deteta delovalo je kao da se bolest potpuno smirila. Izgleda da je bolest krenula da se vraća, ona je prestala da uzima lekove, niko nije mogao da je natera na to. Desila se ta tragedija kad je imala 43 godine, i ćerku od četiri godine. Mi smo bili na odmoru na Zlatiboru, dan pre njene smrti razgovarali smo telefonom, upravo je bila završila kurs fotografije, dva dana ranije imala je samostalnu izložbu... Mene je poznavao novinar i vrlo bezočno mi saopštio sve detalje samoubistva, kako se bacila sa sedmog sprata. Nisam znala šta da radim, pozvala sam prvo njenog brata Ivana, a Milorad je bio sa svojim biografom Radovanom Popovićem u kafiću. Policija se nikad nije javila. Seli smo u kola i došli u Beograd. Mislim da ga je to dotuklo."

Govorilo se kako je Jasmina pred smrt izbacila Milorada iz stana, kako su se razveli.

„Sve je to bio gradski spin. Jedino je tačno da sam pretila razvodom tri puta pred njegovu smrt. Prvi put kad je bio na VMA, krajem 2008, smislio je da operiše kičmu. Operisati kičmu u 79. godini je više nego rizično, ali pošto nisam mogla da ubedjujem lekare, veče pred zakazanu operaciju pozvala sam ga telefonom i rekla mu da, ako to uradi, više me neće zateći u kući i da se razvodimo. Onda je odustao. Kad su mu u Moskvi za života podigli spomenik, odbila sam da budem pratilac na putovanju jer sam znala da on to ne može da izdrži. To je bila situacija kad nije mogao da ode do tržnog centra, a kamoli do Moskve. A strašno je želeo. 'Tada sam bila vrlo gruba: 'Ne želim da se vračam s kovčegom iz Moskve, znaš koliko je to administrativno teško.' Mislim da mi to nije oprostio. Na kraju su mu i lekari zabranili putovanje. I treći put, tada više nisam ni pretila, pred tu operaciju kuka. Otišla sam kod psihijatra, bilo sam sludena, bilo mi je jako teško, i pustila sam da se operiše. Tad mi je psihijatrica rekla: 'Ne možete da upravljate tudim životima i ne možete nekog da sprečite ako želi da umre.' Mislim da je Milorad tražio način kako da umre a da to ne bude samoubistvo. Nije želeo da bude star, da nosi štap, da bude u kolicima. Ubeđivala sam ga kako mu seksi stoji štap i stvarno mu je pristajao, obećavala sam mu najlepše štapove, ali nije dolazilo u obzir. Govorila sam: 'Pa ne fali ništa ni ako budeš u kolicima, imaćemo prednost u avionima.' On je već trpeo velike bolove jer je ostao bez hrskavice. Energetski je imao još 10 godina života, ali se nešto desilo mentalno, naročito posle smrti ćerke. To gubljenje hrskavice je bilo rapidno. Možda bi se desilo i bez te tragedije, ali, ipak, to je bio jeziv stres."

POSTHUMNI RAZGOVORI

„POSLE NJEGOVE SMRTI ja sam izgubila sve prijatelje. Sve do jednog. Činilo mi se da su to prijatelji, a ispostavilo se da nisu. Ostala sam potpuno sama. Potpuno. Godinu dana sam živela u svojoj sobici, kao u ćeliji. Nisam imala s kim reć da progovorim, osim s familijom. A i s njima vrlo malo. Nisam znala šta se dešava, prestale su da stižu sve pozivnice, jako nisam bila samo supruga Milorada Pavića, imala sam neke svoje knjige i karijeru, ništa mi nije bilo jasno, pa ni zašto tadašnji ministar za kulturu Nebojša Bradić nije bio na sahrani... Sve se srušilo na mene i ukapirala sam da ova sredina baš ne prašta uspeh. Naročito ako je svetski. A u inostranstvu je posao cvetao, zvali su me sa svih univerziteta da držim predavanja. I onda se desio Azerbejdžan, i to da su mu oni na Tašmajdanu podigli spomenik. Oni su ga rehabilitovali.

I dan-danas strepim, to mi je postala pasija, merim da li će moje ime, koje je ipak dugačko, moći da stane na grobu pored Miloradovog. Onda odem do Crnjanskog i stresem se kad shvatim da nisu mogli supругu Vidu da prenesu kod njega. Strašno brinem da ne sahrane nekog preko Milorada, jer su preko Olje Ivanjicki sahranili Jelenu Genčić, to je grobnica za četvoro. Na to nemam uticaja, a moj krajnji cilj je da budem pored Milorada. Zato stalno merim da li će moći da mi stane ime. Prvo sam mislila da me spale i da me stave u urnu da mogu da me nose po hotelima, o tome sam dosta pričala sa Isidorom Bjelicom. Mi smo svojevremeno danima birale urne, tražile smo one koje imaju smaragd, posebne boje, zamišljale kako će da nas nose po spa-centrima. Plašile smo se samo da ne završimo negde da trulimo, to uopšte nije 'antiejdž'. Otkad je Isidora prestala da komunicira sa mnom, promenila sam miljenje.

VEČE PRED ZAKAZANU OPERACIJU POZVALA SAM GA TELEFONOM I REKLA MU DA, AKO TO URADI, VIŠE ME NEĆE ZATEĆI U KUĆI I DA SE RAZVODIMO

Sad je moj cilj da budem pored Pavića."

Dugo posle njegove smrti je išla na spavanje sa dve burme.

„Ni sada ne znam koji je moj identitet, jer nisam znala kako ću dalje, da li ću nastaviti da pišem, znala sam da ću nastaviti da objavljujem njegove knjige u inostranstvu, ali nisam očekivala takav otpor u Srbiji. Imala sam baš neko šizofreno breme, prestala sam da razlikujem ko je on, ko sam ja. Možda bi trebalo malo više da gledam na sebe. Naravno, on će uvek biti glavni i meni to prija. Uvek sam bila ona Pavićeva žena, Pavićeva udovica. Meni to ne smeta. Jedino mi je bilo smešno kad kažu 'Jasmina i akademik Pavić'. Ja sam sebe zvala 'sekend hend žena'.

I sad razgovaram s njim, našla sam način da mu postavljam pitanja, na koja mi on odgovara sa 'da' ili 'ne'. Ta komunikacija je vrlo moguća jer verujem u dušu, u posthumnu energiju, tako da imam vrlo dobru komunikaciju s Miloradom i ona me ne ugrožava. U tuzi i želji da se bude s voljenim sve je dozvoljeno. Ja ga za ovih pet godina nisam sanjala, možda jednom ili dvaput, nemušto, ali sam se povezala s ljudima iz celog sveta koji ga sanjaju i šalju mi snove. Oni su medijumi i zahvaljujući tim snovima mogu se odrediti mesta boravišta Pavića na tom drugom svetu, ali čak i neki određeni događaji u zemlji." ■

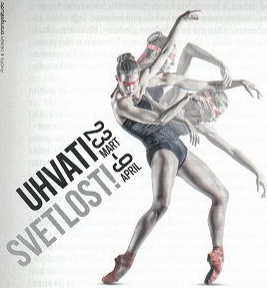

SOCIETE GENERALE SRBIJA

23. mart, 20h | Srpsko narodno pozorište, Novi Sad
25. mart, 20h | Sava Centar
Sadlers Wells | London
mojonga, Sidi Larbi Šerkaui

26. mart, 16h i 20h | Pozorište Atelje 212
Plesna kompanija Inbal Pinto | Tel Aviv
Ostriga, Inbal Pinto i Avšalom Polak

27. mart, 20h | Beogradsko dramsko pozorište
Kompanija 7273 | Ženeva
Tarab, Lorenc Jeli, Nikolas Kantijon

26. mart, 20h | Narodno pozorište Sterija, Vršac
28. mart, 20h | Sava Centar
Balet Visbaden | Visbaden
Pezme, Rižart Sigel
Levo Desno Levo Desno, Aleksander Ekman

29. mart, 20h | Pozorište na Terazijama
30. mart, 20h | Srpsko narodno pozorište, Novi Sad
Balet Troksdero od Monte Karla | Mjažerk
Labudovo jezero, Lev Ivanović Ivanov
Kreni sa herokom, Petar Anastos
Pokita, Marijus Petipa

31. mart, 20h | Beogradsko dramsko pozorište
Sol Piko | Barselona
Memoari jedne bure, Sol Piko

1. april, 21h | Pozorište na Terazijama
Zappata Danza | Katanija
Antiteta, Roberto Zapata

2. i 3. april, 20h | Sava Centar (scena)
Kiljanson produkcije | Hag, Holandija
Veče sa Kiljanson, Jirži Kiljan

4. april, 20h | Beogradsko dramsko pozorište
zero visibility corp. | Oslo
Gost, Ina Kristjet Johansen

4. april, 20h | Kulturni centar, Pančevo
5. april, 20h | Beogradsko dramsko pozorište
Kompanija Antonia Lukija | Brisel
Pozi na rasikorak, Anton Laki

6. april, 20h | Pozorište na Terazijama
Kompanija Kafig | Kretaj
Boks, Boks, Murel Merzuki

7. i 8. april, 20h | Opera Mudenionum
Kompanija Hefeila Šeitana | London
Sunce, Hefel Šeitar

9. april, 20h | Sava Centar
Balet Bazel | Bazel
Vreme leti, Johan Inger
Udruženi rad, Aleksander Ekman

bdf 12
BELGRADE DANCE FESTIVAL
Vip u promociji pozdravlja

komunikacija u pokretu vip

DINARSKI GOTOVINSKI KREDITI

12% fiksna kamata

Prilika koja se ne propušta!

- Rok otplate: 12 meseci.
- Maksimalan iznos kredita: do 1.000.000 RSD.
- Naknada Banke: 0,5% od iznosa kredita.
- EKS: 14,41%.

KOMERCIJALNA BANKA
Meni najbolja